

НАПРЯМ 3. ЗНАКОВІ СТРУКТУРИ СВІДОМОСТІ ТА ВНУТРІШНІЙ СВІТ ОСОБИСТОСТІ: ВІЗУАЛЬНІ І ВЕРБАЛЬНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-8>

Зарецька О. О.,

кандидат філологічних наук,

провідний науковий співробітник лабораторії когнітивної психології

Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії

педагогічних наук України

ГІБРИДНІ ЗНАКОВІ ФОРМИ КРИЗОВИХ ДОПИСІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Анотація. За матеріалами соціальних мереж Фейсбук та Інстаграм проаналізовано ряд дописів нарративного плану, які відзначаються яскравою емоційністю і функціонально є різновидом кризових нарративів. Аналізуються різні семіотичні засоби, задіяні авторами дописів для передачі переживання ними кризової ситуації.

Ключові слова: соціальні мережі, кризовий нарратив, семіотичні форми, травматичний досвід, репрезентація досвіду, психологічний ресурс.

Zaretska O. Hybrid symbolic forms of crisis posts in social networks

Summary. Posts of a narrative plan which are characterized by bright emotionality and are functionally a type of crisis narratives were analyzed on the materials of social networks Facebook and Instagram. Various semiotic means used by the authors of the posts to convey their experience of the crisis situation are being investigated.

Key words: social networks, crisis narrative, semiotic forms, traumatic experience, representation of experience, psychological resource.

Серед функцій, які виконують соціальні мережі в сучасному житті, однією з найсуттєвіших є можливість репрезентації дописувачем свого актуального внутрішнього стану. В кризових умовах воєнного часу це означає функціонування соціальної мережі як джерела психологічного ресурсу для особи, що нею користується. В архітектуру таких

соціальних мереж, як Фейсбук та Інстаграм, закладено можливості для того, щоб ресурсна функція могла виконуватися [2].

Користування соціальною мережею буває активним – з творенням дописів – і пасивним, коли користувач тільки проглядає чужі пости і реагує на них. Активний дописувач стає генератором смислу; «лайком» дописувач погоджується зі смислом посту; репостом він підтверджує, що відкрив чи актуалізував смисл *для себе*, і хоче, щоб значимість, актуальність цього смислу відчули і пережили всі його адресати.

Поняття «кризового нарративу» було введено раніше для авто-нарративу [4; 6], що втілює індивідуальний досвід переживання кризової ситуації. Цей термін вживався здебільшого для нарративів, що їх породжували додзвонювачі мережі гарячих ліній і телефонів довіри [3]. З початком повномасштабної війни кризову ситуацію переживає все суспільство; соціальні мережі Фейсбук та Інстаграм наповнено нарративами кризового плану.

Дописи кризового плану у соціальних мережах є доступною формою для виразу в слові чи іншому семіотизованому вигляді переживання особою кризової ситуації. Характерними рисами дописів є підвищені емоційність, щирість, категоричність, інколи навіть агресивність, діалогічність, орієнтованість на пошук співзвучного адресата, розрахунок на психологічну підтримку кола «друзів» по соціальній мережі. Особливістю таких дописів у соціальних мережах є принципове поєднання ресурсних і творчих можливостей: потреба у ресурсі активізує творчість, можливість для якої закладені у саму суть соціальних мереж. Ресурсний потенціал дописів кризового плану спирається на таку особливість соціальних мереж, як спроможність згуртовувати однодумців навколо думок чи емоцій, виражених у дописі, що забезпечує функцію психологічної підтримки: оприлюднення втілених у наратив переживань у соціальній мережі сприяє зменшенню тривожності і непевності особи за рахунок підключення реакцій однодумців.

Допис у формі кризового нарративу побудований, зазвичай, не як лист до конкретного адресата у приватній переписці – певна доза патетичності, аргументованості, апеляції до дискурсу, що об'єднує цю конкретну спільноту «друзів» по соціальній мережі, не залишає сумнівів, що це текст за самою своєю будовою адресований *спільноті*, а не людині. Але такого роду тексти не викладають і для «загалу», бо замість психологічної підтримки є ризик отримати несподіваний «удар» – і не тільки від відвертих ворогів чи «тролів».

Соціальні мережі забезпечують можливість того, що безумовний креативний потенціал авторів дописів кризового плану знаходить

матеріальне втілення у різноманітні семіотичних засобів виразу тих смислів, якими сповнені переживання авторів: це слово, образи різної семіотичної природи, гібридні форми, дії (в тому числі внутрішнього спрямування – усвідомлення, переосмислення і інтерпретація себе), відображені у різних семіотичних формах, зокрема у відео. Методами контентного аналізу було проаналізовано більше 40 кризових дописів у мережах Фейсбук та Інстаграм: текстові, візуальні і «гібридні», що поєднують різні семіотичні форми для передачі певного смислу – текстові, візуальні й музичні або два з них. Це квазітексти за П. Рікером; в сучасній термінології це користувачські блогосфери, що націлені на вибудовування самоідентичності особистості автора, причому як на індивідуальному, так і на соціокультурному рівнях [1; 5].

Текстові наративи достатньо легко ідентифікуються як кризові; гібридні форми визначалися як кризові, якщо вони вочевидь малювали образними засобами переживання автором складної кризової ситуації. Найчастіше це послідовність фото з написами на них чи відео у музичному супроводі з творчості сучасних українських гуртів, зазвичай на воєнну тематику і з прозорими символами – носіями концептуального задуму автора посту. Основою могла бути, навпаки, музична форма, що ілюструється відеорядом або текстом поезії тощо. В мінімалізованій формі це фото і яскравий метафоричний підпис під ним – але і це не обов'язково. Наприклад, нічне фото залишків ракети, що стирчить у небо і все обито гірляндою ліхтариків. Це і воєнна ялинка, і символ подолання блекауту, символ Нового року 2023 тощо – безліч асоціацій. Поєднання різних «мов» (в семіотичному смислі) у такому дописі, як правило, достатньо органічне і додає смислотворчі можливості для автора посту. Творчі форми гібридних дописів потрошку оформлюються в окремий жанр, особливо в інстаграмі. Можна аргументувати доречність вживання терміну «нарратив» щодо таких утворень. Наприклад, невеличке відео у Інстаграмі: молода художниця прямо в кадрі пише фарбами загадкову квітку під суворотривожний чоловічий спів; середину квітки вона зафарбовує чорним, а далі червоним по чорному починає палати слово «незламність». В контексті зими 2022/2023 років, на тлі постійних відключень світла в країні, відкриття пунктів обігріву і підтримки під назвою «пункти незламності», ідея такого гібридного твору читалася однозначно і справляла сильне враження [2].

Дописи кризового плану у соціальних мережах виконують роль культурного наративу травматичного досвіду і є фактором формування спільного дискурсу і гуртування навколо нього. Але спрямованість на діалог присутня тільки як потенція: автор допису орієнтується

на дискурс, що склався серед його однодумців по соціальній мережі. Активну роль грає саме дописувач: своїм дописом він робить вагомий творчий вклад у спільний дискурс. Фокус психологічного ресурсу і на реакції кола, і на творчій складовій кризового наративу – вона дає конструктивне спрямування енергії розпачу автора допису, яка виливається у його наративну творчість. Цей фактор грає найбільш конструктивну роль в плані як опанування тиску стресової кризової ситуації на людину, так і в плані особистісного збереження і навіть особистісного зростання (це так зване посттравматичне зростання): кризовий наратив втілює вироблену самим автором власну розвивальну стратегію у важкому перебігу обставин. Вилив назовні, у знак, мабуть, зменшує біль, тривожність, непевність кризових переживань. Це стає можливим за умови роботи дописувача над своїм досвідом, переосмислення власної системи цінностей, компетентності у роботі з інформацією, гнучкості, готовності до серйозних внутрішніх особистісних перебудов – тобто всього того, що ми вкладаємо у терміни «самопроєктування» і «самоконструювання». Важливим чинником є зрілість особистості і наявність у неї багатьох життєвих компетентностей. Дослідження ансамблю необхідних життєвих компетентностей в цьому контексті здається найбільш доцільним в плані подальших розробок проблеми.

Список використаних джерел:

1. Гуцол К. В. Особливості сформованості наративної компетентності користувачів соціальних мереж : *Дискурсивне конструювання досвіду у контексті розвитку особистості* : монографія. / [Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, С. Ю. Рудницька, О. В. Зазимко та ін.]; за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. С. 149–167. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731506/>

2. Зарецька О.О. Дописи у соціальних мережах як психологічний ресурс у кризовій ситуації. *Технології розвитку інтелекту*. 2023. Том 7, № 2(34). URL: http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/638/218

3. Зарецька О. О. Про особливості застосування наративного підходу у практиці кризового консультування. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності* : матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / за ред. академіка НАПН України С. Д. Максименка. Київ, 2016. С. 262–268. URL: http://lib.iitta.gov.ua/704987/1/Mater_metodol_sem.pdf

4. Проблеми психологічної герменевтики : монографія / за ред. Н. В. Чепелевої. Київ : Міленіум, 2004. 276 с.

5. Boyd D. A Blogger's Blog: Exploring the Definition of a Medium. *Reconstruction*. № 6. 2006. URL: [http:// www.danah.org/papers/ABloggersBlog.pdf](http://www.danah.org/papers/ABloggersBlog.pdf)

6. Bruner J. The narrative Construction of Reality. *Critical Inquiry*. Vol. 18, 1. (Autumn, 1991). P. 1–21.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-353-1-9>

Сітцева М. В.,
аспірантка кафедри практичної психології
Київського університету імені Бориса Грінченка
Науковий керівник: Лозова О. М.,
доктор психологічних наук,
професор кафедри практичної психології
Київського університету імені Бориса Грінченка

ЗАСОБИ АНІМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ АТРИБУТИВНИХ СТИЛІВ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Вивчення можливостей формування атрибутивного стилю особистості засобами такого поширеного виду аудіовізуальних мистецтв, як анімація, має вагомий науковий інтерес, даючи змогу виявити причини розгортання та домінування певних стилів атрибуції, шляхи корекції небажаних проявів атрибутивних стилів.

Ключові слова: аудіовізуальна репрезентація, візуальний контент, анімація, атрибутивний стиль.

Sittseva M. Animation tools in the person's attributional styles formation

Summary. The study of the attributive style forming by means of animation has great scientific interest, allowing to identify the reasons for the deployment of certain attribution styles, ways to correct undesirable manifestations of it.

Key words: audiovisual representation, visual content, animation, attributional style.

В умовах інформаційного суспільства осмислення проблеми особистості набуває нової якості: фокус особливої уваги науковців зміщується на питання всебічного розвитку особистості